

DIVERSITAT EN CURT

6

RECURSOS PEDAGÒGICS PER TREBALLAR
LA DIVERSITAT AFECTIVA, SEXUAL I DE GÈNERE

Educació secundària obligatòria (ESO)

Propostes complementàries
d'activitats d'aula

**Àrea Drets de Ciutadania,
Participació i Transparència**
Direcció de Feminismes i LGTBI
Diversitat en Curt

**Aquesta publicació forma part
del desplegament del Pla Municipal
per la Diversitat Sexual i de Gènere
Mesures per la Igualtat LGTBI
2016 - 2020**

Per al professorat

LA DIVERSITAT SEXUAL I AFECTIVA I LA PLURALITAT DE MODELS FAMILIARS: UN REPTE A LES AULES

L'objectiu d'aquest material és poder facilitar un suport o eina que porti al professorat de secundària nous elements per a treballar a les aules el desenvolupament afectiu i sexual de l'alumnat adolescent tenint en compte la diversitat d'identitats afectives i sexuals.

S'hi aborden temes com la relació entre sexe i gènere, l'orientació sexual i la transsexualitat masculina i femenina, així com la necessitat d'afavorir conductes de respecte envers la diversitat sexual. També s'hi proposen diverses estratègies d'intervenció per a tractar aquestes temàtiques en el treball amb adolescents.

Es defineixen diferents conceptes amb l'objectiu de proporcionar elements teòrics bàsics relacionats amb la temàtica que s'aborda. També s'adjunta al final un annex que inclou diferents dinàmiques i activitats per a l'alumnat d'ESO. Tota la informació i les activitats corresponents han de ser supervisades pel professorat, que en farà un ús selectiu i adient a les característiques, demandes i necessitats del grup classe, tenint en compte, en tot moment, la diversitat de l'alumnat.

La diversitat és una de les principals característiques de l'ésser humà i, per tant, de la seva sexualitat. A moltes persones els atrauen sexualment persones de sexe contrari i se n'enamoren; a aquesta orientació sexual se l'anomena *heterosexualitat*. En diferents cultures i en la nostra societat actual, així com al llarg de la història de la humanitat, tenim constància que moltes persones senten atracció i desig sexual i amorós cap a persones del seu mateix sexe de forma exclusiva (*homosexuals*) o bé els atrauen les persones independentment del seu sexe (*bisexuals*).

Més enllà d'aquestes definicions, la sexualitat humana és un contínuum en el qual aquests conceptes no són més que els extrems mitjançant els quals intentem comprendre la sexualitat humana, que és, sobretot, fluida i canviant. Davant els arguments que sostenen que el que és natural és l'heterosexualitat, els fets mostren que allò natural és la diversitat sexual.

Una altra realitat important que cal conèixer i valorar són els diferents models de família, i aquest fet hauria de ser una prioritat formativa als centres escolars.

La diversitat familiar és present a les aules i implica, de fet, tot l'alumnat. Avui en dia famílies reconstituïdes, homoparentals i monoparentals, amb criatures adoptades o nascudes de fecundació *in vitro*, d'acollida, i encara d'altres, conviuen a l'escola amb la família tradicional de pare i mare amb criatures.

Família i escola constitueixen, sens dubte, els dos principals contextos de socialització i desenvolupament personal d'infants i adolescents, i com a tals haurien d'estar ben relacionades.

S'han analitzat la importància de les relacions entre família i escola i la influència bidireccional d'ambdós contextos. S'ha insistit en les relacions formals que s'estableixen entre elles, com ara la relació entre el professorat i les famílies i el grau d'implicació que han de tenir les persones responsables familiars a les escoles. Perquè aquesta relació flueixi de forma adequada, és fonamental que totes les famílies se sentin identificades i respectades. Des d'aquesta perspectiva es fa necessari que l'escola mostri les unitats de convivència familiars com a tals, sense idees prèvies ni estereotips.

Igual que passa amb la sexualitat, la diversitat és una de les principals característiques de les estructures familiars. De la mateixa manera que no totes les persones se senten atretes sexualment i amorosament per persones del sexe contrari, no totes les famílies estan formades per persones heterosexuales i els seus fills o filles. Tal com ja s'ha dit, existeixen famílies formades per dues mares o dos pares amb els seus fills o filles i moltes altres unitats de convivència familiars en les quals hi ha membres que són lesbianes, gais, bisexuals o trans, i també famílies adoptives, multirracials... Totes aquestes formes de convivència bàsica estan presents en la nostra societat actual.

Com sempre, cal tenir present la importància que té per al desenvolupament personal de l'alumnat la bona relació de les famílies amb el centre escolar; és per això que aquest tema és especialment indicat per a tractar d'aprofundir en aquesta necessària relació.

Objectius:

- Sensibilitzar l'alumnat vers el reconeixement i l'acceptació de l'orientació homosexual.
- Valorar críticament la influència de l'entorn social.
- Fomentar actituds no discriminatòries envers les persones homosexuals.
- Fer explícita la diversitat de models familiars i de parella, i donar l'oportunitat perquè les noies i nois adolescents expressin la diversitat que els envolta en la família i les amistats.
- Veure i viure la diferència com un valor positiu i una oportunitat per a créixer personalment i col·lectivament.
- Treballar el reconeixement i la comprensió a partir de l'empatia vers les altres persones.
- Crear entorns segurs perquè les persones LGBTI puguin desenvolupar-se i construir la seva identitat amb normalitat i expressar els propis sentiments sense ser rebutjades.

GLOSSARI

Sexuació: És el procés que porta a la diferenciació sexual: ser home o ser dona. Hi ha diferents matisos o graus, moltes maneres d'estructurar-se com a home o com a dona, ja que el procés de sexuació implica diferents nivells: anatòmic, fisiològic, cerebral, sexe d'assignació i sexe psicosocial, que es correspon amb el gènere que socialment s'atribueix.

Identitat sexual: És la identificació que realitza la persona a l'hora de considerar-se a ella mateixa com a home o dona d'acord o no amb el sexe assignat i amb el gènere que socialment se li ha aplicat.

Sexualitat: És la manera que cada persona té de viure, veure i sentir-se com a ésser sexual. Cada persona viu la seva sexualitat de diferent manera. La sexualitat és una de les manifestacions de l'ésser humà, mitjançant la qual ens relacionem donant i rebent plaer, comunicant afecte i emocions.

L'orientació sexual: Defineix cap a on van dirigits l'atracció i el desig sexual de la persona. Aquesta atracció no està definida únicament pel desig i atracció sexual, sinó que implica una dimensió psicològica i emocional.

Homosexualitat: Defineix una de les possibles orientacions sexuals. Una persona homosexual és aquella —home o dona— que se sent atreta per persones del seu mateix sexe. L'homosexualitat femenina és coneguda com a “lesbianisme”.

Bisexualitat: És una altra de les formes en què es manifesta l'orientació sexual. Es tracta d'aquella persona que se sent atreta per una altra independentment del seu sexe.

Gènere: En sociologia i en ciències socials, és la construcció social d'allò que es considera masculinitat o feminitat; per exemple, els trets, les conductes, les actituds, els rols, etc., que una cultura determinada atorga en un moment donat a una persona en funció del seu sexe i de com es relaciona amb les persones segons el sexe que té.

Identificació de gènere: És la identificació que realitza la persona respecte de la seva pertinença al gènere masculí o al gènere femení, la convicció que cada persona té de pertànyer a un gènere o a un altre. La identitat de gènere fa referència a la percepció que té la persona del seu propi gènere i pot correspondre's o no amb el seu sexe biològic.

Transsexualitat: El gènere sexual engloba els sentiments de ser home o dona en funció de rols sexuals, tendències i actituds del que socialment i culturalment és masculí o femení. El sexe biològic no sempre coincideix amb la identitat de gènere. Una persona transsexual és aquella que pertany a un sexe biològic determinat, però s'identifica amb l'altre sexe i el gènere que s'associa a aquest.

Transsexuals masculins: Són aquelles persones que neixen biològicament dones i se senten homes.

Transsexuals femenines: Són aquelles persones que neixen biològicament homes i se senten dones.

Estereotips de gènere: És un conjunt de comportaments, actituds i valors que s'associen a cadascun dels sexes. És un constructe social i històric i com a tal pot canviar.

Sistema sexe-gènere: Fa referència al sistema de relacions entre homes i dones definit en funció del rol de gènere assignat a cadascun dels sexes.

Sexisme: Designa les actituds de desigualtat i discriminació establertes per qüestió de sexe.

Masclisme: És el conjunt d'idees, actituds i pràctiques sexistes basades en l'atribució apresada de superioritat de l'home sobre la dona. La paraula "masclisme" es va crear per a designar qualsevol tipus d'opinió, disposició o pràctica que diferencia de manera negativa el fet de ser dona. El masclisme no arremet únicament contra les dones, sinó també contra els homes que tenen gustos i una manera de ser o de fer que no compleixen les normes i comportaments hegemònics suposadament adscrits als homes o a la masculinitat.

Heterosexisme: Designa les actituds de desigualtat i discriminació establertes per qüestió d'orientació sexual.

Homofòbia: És la por i rebuig envers les persones homosexuals. Aquesta por i rebuig també la pot tenir una persona envers els seus propis desitjos homosexuals: s'anomena homofòbia internalitzada.

Racisme: Doctrina que propugna la inferioritat d'unes races o ètnies humanes respecte a les altres, en virtut de la qual se'n justifica la discriminació, la segregació social, l'explotació econòmica, etc.

ACTIVITATS PER A L'ALUMNAT

A continuació hi ha una petita mostra de les activitats que es poden portar a terme amb l'alumnat per tal de promoure la seva sensibilització vers la diversitat afectivosexual i la pluralitat d'unitats de convivència familiar.

És molt difícil seqüenciar continguts relatius a les actituds, valors i normes i, per això, malgrat que sigui prou evident la diferència que hi ha entre el primer cicle de l'ESO i el segon, les activitats no van atribuïdes a una etapa o una altra, sinó que està en mans del professorat triar i adaptar els recursos a la realitat del grup classe que tingui al davant en cada moment i a les necessitats i demandes que faci l'alumnat.

ACTIVITAT 1

Aquesta activitat, titulada **“Què passa al nostre voltant?”**, es pot portar a terme en una sessió d'una hora aproximadament. Pot servir per a clarificar conceptes, però cal no anar massa de pressa, perquè interessa que vagi acompanyada d'una implicació emocional per part de les noies i els nois.

Exposades les definicions dels conceptes teòrics, obrim un debat sobre l'homofòbia i el racisme.

- Què és l'homofòbia?
- Què és el racisme?
- Heu patit mai una situació semblant o qualsevol tipus de discriminació? Coneixeu algú que ho hagi patit?

A continuació, clarificarem els conceptes i incidirem en les actituds d'intolerància i discriminació. L'alumnat, individualment, ha de fer un treball de recerca d'informació sobre l'homofòbia i el racisme al món i, a més, ha d'establir les relacions entre ambdós conceptes. Seguidament, ha de buscar informació sobre el dia de lluita contra l'homofòbia: per què se celebra? Per què en una data concreta?

ACTIVITAT 2

L'alumnat es divideix en quatre o cinc grups. Ha de llegir la següent notícia i treballar-la en petit grup seguint la pauta que es dona al final del text.

El Parlament de Catalunya ha aprovat la Llei de dret de les persones gais, lesbianes, bisexuals i transsexuals i per l'eradicació de l'homofòbia, la lesbofòbia i la transfòbia. És la primera vegada a tot el món que una llei preveu sancions contra les discriminacions. El PP s'ha quedat sol votant contra tota la norma, argumentant que no era necessària, que era intervencionista i que discriminava el col·lectiu LGTB.

Als vots en contra dels populars s'han sumat també els dels diputats d'Unió, que han votat diferent dels de CDC en els punts clau de la llei: els que estableixen el règim sancionador, la càrrega de la prova i mesures en l'educació. La llei, pionera a l'Estat espanyol, ha rebut el vot favorable i entusiasta de la resta de partits, obtenint el suport de CDC, ERC, PSC, ICV-EUiA, C's i la CUP.

La proposició de llei de drets de les persones gais, lesbianes, bisexuals i transsexuals i per l'eradicació de l'homofòbia, la lesbofòbia i la transfòbia, ha arribat al ple del Parlament amb el suport dels col·lectius LGTB i la majoria dels grups i l'aval del Consell de Garanties Estatutàries, i com una llei pionera a l'Estat espanyol en la lluita contra la discriminació per raó d'orientació sexual.

- Fer una descripció de la llei contra l'homofòbia tot buscant la informació (any, localització...).
- Buscar al diccionari conceptes com lesbofòbia, transfòbia, bifòbia.
- Què us sembla que sigui la primera vegada al món que una llei sanciona aquestes discriminacions?
- Quines solucions podem dur a terme per a la no-discriminació d'aquestes persones?
- Quina relació trobeu entre aquests conceptes: masclisme, homofòbia i racisme?
- Què creieu que podríeu aportar per a anar en contra de l'homofòbia, el masclisme i el racisme?

ACTIVITAT 3

Es reparteixen unes preguntes de forma individual i cap per avall. Quan tot l'alumnat tingui les preguntes, se'ls demana que girin el full i que contestin de forma individual i anònima.

1. Quan vas descobrir la teva heterosexualitat?
2. Coneixes molts amics o moltes amigues homosexuals?
3. Penses explicar a la teva família que ets homosexual?
4. I els teus amics i amigues, ho han fet o ho pensen fer?
5. T'has sentit algun cop discriminat o discriminada per ser homosexual?
6. Creus que una parella de diferent sexe pot formar una família i educar fills i filles?
7. Què sents quan escoltes bromes o acudits perquè ets hetero?

A continuació, treballem en petits grups de quatre o cinc persones, que han de compartir com han viscut l'experiència. Per facilitar la reflexió, es plantegen les preguntes següents:

- Què heu pensat mentre llegíeu i contestàveu les preguntes?
- Com us heu sentit mentre ho fèieu?
- Creieu que habitualment les persones homosexuals es plantegen aquestes preguntes o que s'han trobat en alguna d'aquestes situacions?
- Potser heu pensat que les preguntes del qüestionari estaven pensades per a persones homosexuals. Per què creieu que passa això?

L'objectiu de fer reflexionar les noies i els nois sobre si les persones homosexuals habitualment es plantegen aquestes preguntes o si s'han trobat en aquestes situacions és que se sensibilitzin envers certes actituds i comportaments discriminatoris que pateixen les persones homosexuals. Un cop recollides les opinions dels grups, es posen en comú i es fan les consideracions pertinents, fent veure que la situació en mirall serveix de detonant, però que la realitat és més complexa i no és simètrica perquè es parteix de la discriminació existent vers l'homosexualitat.

ACTIVITAT 4

Es divideix el grup classe en petits grups d'unes quatre o cinc persones, en funció del nombre total. Cada un dels grups rep unes targetes que reflecteixen preguntes relacionades amb l'orientació sexual, amb la idea de propiciar el debat i la reflexió. Cada grup ha de llegir les targetes i comentar el seu parer respecte a la pregunta. S'indica a cadascun dels grups que escrigui en un paper les conclusions a què arribi i, en acabar, un o una portaveu les transmetrà a la resta de companys i companyes.

El professor o la professora s'encarrega de dirigir el debat del grup classe amb la intenció que es compleixin els objectius de la dinàmica, aportant elements que facilitin tenir una informació més àmplia sobre l'orientació sexual i afavorint actituds no discriminatòries davant de la diversitat sexual.

Què pensaríeu si una amiga us digués que li agraden les noies o un amic us digués que li agraden els nois?

La idea principal d'aquesta pregunta és que es vencin els prejudicis respecte de les persones homosexuals. Percebre la diversitat sexual de manera propera i que forma part del seu entorn és una manera de fomentar el respecte i la no-discriminació.

Com creieu que una persona sap que és homosexual?

El coneixement de la pròpia orientació sexual, quan aquesta és diferent de la "comuna", no sempre és un procés fàcil. El reconeixement i l'acceptació d'ésser homosexual varia molt d'una persona a una altra, encara que, en general, implica una sèrie de fases i un procés.

S'enamoren els i les transsexuals?

L'objectiu és vèncer l'estereotip que les persones transsexuals són promíscues pel fet de la seva identitat sexual. El món dels sentiments i l'afecte és totalment independent de la identitat sexual i de la identificació de gènere que es tingui.

ACTIVITAT 5

Aquesta activitat sobre pensaments, estereotips i judicis envers la diversitat afectiva i sexual requereix un parell de sessions d'una hora cadascuna aproximadament.

Es proposa al grup que formi una fila en el centre de la classe. La consigna és "Anirem llegint frases afirmatives sobre les quals heu d'expressar si esteu d'acord o no, és a dir, si són vertaderes o falses. Després de cada frase, qui cregui que és vertadera haurà de col·locar-se a l'esquerra de la fila i qui cregui que és falsa a la dreta, i qui tingui dubtes es mantindrà a la fila del mig."

Posteriorment, l'alumnat que hagi pres la decisió i s'hagi col·locat en un dels dos costats de la filera ha d'argumentar la seva posició, intentant fer que les noies i els nois que s'hagin quedat al mig es col·loquin en un dels dos costats, dreta o esquerra.

Quan no quedi ningú a la fila del mig, tot l'alumnat torna al centre per llegir una altra oració i posicionar-se de nou, repetint el procés anterior.

Es poden llegir sis o set afirmacions referides a diferents aspectes de la diversitat sexual.

Exemples de frases:

- A tots els gais els agraden tots els homes, i a totes les lesbianes, totes les dones.
- Tots els gais volen ser dones, i totes les lesbianes, homes.
- Els gais i les lesbianes s'enamoren.
- Sempre podem saber quan una persona és homosexual.
- Ets gai o lesbiana per haver mantingut relacions sexuals amb algú del mateix sexe.
- Els transsexuals no s'enamoren.
- Els transsexuals masculins estimen les noies i les transsexuals femenines estimen els nois.

Preguntes per al diàleg:

Les preguntes s'han de realitzar en funció del que s'ha expressat a la classe en cada afirmació. En tots els casos, allò que és important és promoure la reflexió i la justificació de vertader o fals mitjançant la pregunta: *Per què creus això? Com pots saber que és així? En què es fonamenta la teva opinió?*

Aspectes a tenir en compte:

- Promoure la circulació de la paraula i que tots i totes participin, i expressin i justifiquin la seva opinió.
- Es poden abordar els diferents conceptes, mites i prejudicis després de cada afirmació o bé no dir res i deixar-ho per a la posada en comú final. Aquesta opció és la més recomanable, ja que no interromp la dinàmica del joc. Per aquest motiu, és molt important registrar a la pissarra tot el que sorgeix per a treballar-ho després.

ACTIVITAT 6

Una activitat interessant pot ser el visionament de la pel·lícula *Fucking Åmål* (1998), de Lukas Moodysson. En aquest cas, cal tenir en compte la duració del film i disposar de l'espai i dels recursos necessaris per a portar a terme l'activitat (font: Associació Pandora).

Resum:

Åmål és una petita ciutat sueca on no passa mai res interessant i on viu l'Agnes, una adolescent tímida i introvertida. Però l'Agnes amaga un secret: està enamorada de l'Elin, la noia més popular de l'institut.

Temàtica:

- Vivència de la sexualitat i de l'orientació del desig sexual.
- Estereotips i prejudicis envers les lesbianes i els gais.
- Procés del reconeixement i autoacceptació de l'orientació sexual.
- Actituds de respecte i de no-discriminació envers la diversitat sexual.

Desenvolupament:

Es passa la pel·lícula i, en acabar, l'alumnat ha de respondre en petits grups a preguntes que, un cop s'hi ha reflexionat i s'han contrastat mitjançant una persona portaveu del grup, es comparteixen amb el conjunt de la classe.

- En què creieu que es basa la relació entre ambdues protagonistes? Quin tipus de sentiments es posen de manifest entre l'Agnes i l'Elin?
- Us sembla que aquests sentiments són diferents dels que senten i manifesten un noi i una noia?
- Us sembla que les dues protagonistes viuen de la mateixa manera el fet de sentir-se atretes per una dona?
- Quins aspectes creieu que tenen en comú? Quins són diferents?
- Com creieu que se sent l'Agnes quan l'Elin la rebutja o quan es burlen d'ella?
- Per què creieu que l'Elin actua d'aquesta manera?
- Què us sembla la reacció que té la mare?
- Com creieu que poden afectar un noi o una noia algunes situacions de burles i de rebuig dels companys i de les companyes?
- Tenen les dues protagonistes la mateixa forma de vestir?
- Creieu que importa gaire el fet que a una persona se li noti més o menys que és gai o lesbiana?

ACTIVITAT 7

Aquesta activitat, titulada “**Famílies de colors**”, està pensada per a una durada de dues sessions d’una hora cadascuna aproximadament.

L’alumnat de la classe es divideix en quatre o cinc grups heterogenis que fan una recerca sobre la *pluralitat familiar actual*. El professorat els pot presentar diferents articles de diaris sobre famílies diverses (reals de la vida quotidiana) i les noies i els nois poden buscar informació a les revistes, documentals de televisió... Cada grup ha de fer una reflexió i plasmar la seva recerca en un suport que serveixi per a ser compartit i comentat en comú. L’objectiu és que es trobin amb la realitat de la societat i coneguin tots els models de convivència familiar que hi ha.

ACTIVITAT 7 bis

Cada grup d’alumnes, a partir de la informació extreta i consensuada, fa un petit vídeo que representi diferents models familiars. La realització i gravació de la teatralització o *role playing* és una manera creativa i positiva d’expressar-se. L’empatia es manifesta quan les noies i els nois ho viuen a la seva pròpia pell, ja que han de crear el seu propi personatge. Finalment, es poden penjar els vídeos a la web o blog de l’institut juntament amb la reflexió que ha fet cada grup.

ACTIVITAT 8

Per a portar a terme aquesta activitat, titulada “**Observem les famílies**”, es requereixen tres sessions d’una hora cadascuna aproximadament.

L’alumnat es divideix en grups de quatre o cinc persones i parlen sobre què és la diversitat familiar. A continuació, la professora o el professor escriu a la pissarra el concepte “Famílies diverses”. A mode d’una pluja d’idees, cada grup va dient els diferents models que creuen que hi ha i els posa en comú. Després, per grups, fan una recerca d’informació i, en acabar, tornen a fer una posada en comú.

ACTIVITAT 8 bis

- El professor o la professora presenta l’activitat per a treballar la pluralitat de models familiars.
- L’alumnat, per grups (els mateixos que el primer dia), ha de redactar una definició: Què és una família? Ha de reflexionar sobre els diferents elements que la constitueixen.
- Ha de consultar uns links sobre diferents tipologies de famílies que trobem en els mitjans de comunicació.

La Familia Monster:

http://www.dailymotion.com/video/x1tsp7p_24-la-familia-monster-rina-entre-tortolos_shortfilms

Majoria Absoluta:

<http://www.ccma.cat/tv3/majoriaabsoluta/capitols/>

La gran familia:

<https://www.youtube.com/watch?v=exzHQCzduTM>

Los Simpsons:

<https://www.youtube.com/watch?v=94dMa6D3skE>

Merlí:

<http://www.ccma.cat/tv3/alacarta/merli/capitol-1-els-peripatetics/video/5549976/>

Un cop s’han vist els vídeos, les noies i els nois, en grups, han de reflexionar sobre les relacions i diferències de les diverses famílies presentades. No cal visualitzar tots els vídeos; se’n poden escollir dos o tres per grup.

- Quins valors familiars es transmeten en aquests vídeos?
- Quines diferències trobes entre els models de la família actuals i els que existien abans?
- Creieu que tothom entén el concepte “família” de la mateixa manera?

Per acabar, una vegada s’ha treballat en petits grups, es proposa fer un debat amb tot el grup classe sobre “El valor de la pluralitat de models familiars en la societat actual”.

DIVERSITAT EN CURT – 6

RECURSOS PEDAGÒGICS PER TREBALLAR
LA DIVERSITAT AFECTIVA, SEXUAL I DE GÈNERE

Educació secundària obligatòria (ESO)

Propostes complementàries d'activitats d'aula